

© πορτοκαλόκηπος

Γιώργος Φιλίππου Πιερίδης

Δάλι 1904 - Λευκωσία 1999

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Ο Γ. Φ. Πιερίδης έζησε μέχρι το 1947 στην Αίγυπτο. Δημιούργησε σημαντικό λογοτεχνικό έργο, για το οποίο κατέχει εξέχουσα θέση στην ελληνική λογοτεχνία.

Είναι ο κατ' εξοχήν Κύπριος πεζογράφος που ανοίγει ένα μόνιμο διάλογο με την εποχή του και τον τόπο του. Επηρεασμένος από τη γύρω του ιστορικοπολιτική εποχή και κοινωνικοοικονομική πραγματικότητα αυτήν αντανakλά τα στα δημιουργήματά του.

Ο **πορτοκαλόκηπος** Είναι ένα από τα τέσσερα διηγήματα της συλλογής «Σκληροί Καιροί» και είναι εμπνευσμένο από τον αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-1959 για απελευθέρωση της Κύπρου από τους Άγγλους.

Σχετίζεται με το συγκεκριμένο γεγονός της δολοφονίας του μαθητή Πετράκη Γιαλλουρού*, που πήγαινε μπροστά ως σημαιοφόρος σε δυναμική διαδήλωση των μαθητών στην Αμμόχωστο. Ο στόχος όμως του συγγραφέα δεν είναι να εξυμνήσει το κατόρθωμα αυτό καθεαυτό.

ΣΤΟΧΟΣ ΤΟΥ

είναι να δείξει **το στενό δεσμό του απλού ανθρώπου της κυπριακής υπαίθρου με τη γη και τα δέντρα του, δεσμός που δε λύνεται ούτε διασπάται κι από το γεγονός ακόμα του θανάτου του πιο αγαπημένου προσώπου**. Αυτό είναι και το θεματικό κέντρο του διηγήματος.

Άξονες του διηγήματος

Όλο το διήγημα κινείται γύρω από δύο άξονες σχέσεων, που διατρέχουν όλο το μήκος και το πλάτος του:

- 🌳 Πετρήs - Πορτοκαλόκηπος: τονίζεται το δέσιμο του Πετρή με τη γη και τα δέντρα του.
- 🌳 Πετρήs - Αρτέμης: Καινούργιες ιδέες, αγάπη και όνειρα του Πετρή για τον Αρτέμη.

Ο άξονας που βαραίνει περισσότερο είναι η σχέση **Πετρήs - Πορτοκαλόκηπος** αφού

- 🌳 ο τίτλος του διηγήματος είναι «Ο Πορτοκαλόκηπος» και όχι κάτι σχετικό με τη θυσία του Αρτέμη,
- 🌳 ο δεσμός του Κύπριου αγρότη με τη γη και τα δέντρα του δε λύνεται, ακόμα και με το χαμό ενός πολύ αγαπημένου προσώπου
- 🌳 το διήγημα αρχίζει και τελειώνει με αναφορά στον πορτοκαλόκηπο, ο οποίος προϋπάρχει και έπεται του Αρτέμη,
- 🌳 ο λυρισμός και η περιγραφή του συγγραφέα δίνονται κυρίως όταν αναφέρεται στον πορτοκαλόκηπο,
- 🌳 η αφήγηση είναι γοργή ακόμα και στο κορυφαίο τραγικό γεγονός της ανακοίνωσης του θανάτου του παιδιού του, σε αντίθεση με την περιγραφή των αντιδράσεων του Πετρή και της επιστροφής του στον πορτοκαλόκηπο, που δίνονται λεπτομερέστατα.

Σχέση του συγγραφέα με το θέμα

Ο συγγραφέας από το 1947 ζούσε στην Αμμόχωστο, όπου έφτιαξε το δικό του πορτοκαλόκηπο και γνώρισε τα προβλήματα, τις έγνοιες, τους αγώνες και τις αγωνίες των περιβολάρηδων. Η κυριαρχική παρουσία της γης και των δέντρων ήταν πείρα ζωής.

Χώρος

Ο κόλπος της Αμμοχώστου από το Τρίκωμο ως το Κάβο Γκρέκο. Ακριβής χώρος η Δερύνεια.

Χρόνος

🌳 **Ιστορικός χρόνος:** 1955-1959 *Ωστόσο τον τελευταίο καιρό... Μαζί τους κι ο Αρτέμης*

🌳 **Πραγματικός χρόνος:** ο χρόνος από την εφηβική ηλικία του Πετρή ως τα 53 του χρόνια και η περίοδος πριν από τον αγώνα του '55.

Ο χρόνος είναι άνισα κατανεμημένος μέσα στο διήγημα. Στην πρώτη ενότητα γίνεται αναφορά στα περισσότερα χρόνια της ζωής του Πετρή (τρεις και πλέον δεκαετίες). Στη δεύτερη ενότητα γίνεται λόγος σε 1-2 χρόνια της ζωής του Πετρή. Ιδιαίτερη μάλιστα έμφαση δίνεται στις 2-3 μέρες από την αγγελία του θανάτου του Αρτέμη ως την κηδεία του.

Οι ενότητες του διηγήματος

🌳 **Ο τόπος ... κτήμα:** Τα γεγονότα πριν από τον ξεσηκωμό του 1955-1959.

Η νεότητα του Πετρή, η δημιουργία του πορτοκαλόκηπου, ο γάμος του και η γέννηση του Αρτέμη.

🌳 **Ωστόσο τον τελευταίο καιρό... ένα εξαιρετικό νόημα.** Τα γεγονότα μετά τον ξεσηκωμό.

Η συμμετοχή του Αρτέμη στον αγώνα, ο θάνατός του και η στροφή του Πετρή στον πορτοκαλόκηπο.

Τεχνική της αφήγησης

🌳 **ευθύγραμμη:** τα γεγονότα δίνονται με χρονολογική σειρά

🌳 **ετεροδιηγητική:** υπάρχει παντογνώστης αφηγητής, που αφηγείται τα πάντα σε γ' πρόσωπο

Πρόσωπα

Ο Πετρήs

Ο κεντρικός ήρωας του διηγήματος, **ένας αγρότης, δουλευτής και νοικοκύρης**. Στα τριάντα του χρόνια έφτιαξε δικό του πορτοκαλόκηπο. Η παρουσία του περιβολιού και των δέντρων στη ζωή του, το στενό δέσιμο, η ταύτιση του αγρότη με τη γη του είναι καθοριστικά. Μια άλλη πλευρά του χαρακτήρα του Πετρή φαίνεται μέσα από τις σχέσεις του με τις ανύπαντρες αδελφές του. Στέκεται δίπλα τους, τις βοηθά, επιτελεί το καθήκον του αδελφού προς την οικογένεια, **πιστός στις παραδόσεις και τα ήθη της υπαίθρου**, αληθινός εκπρόσωπος της γενιάς του. **Ήταν βαρύς, σοβαρός, σεβαστός και αξιοπρεπής.**

Όταν γεννήθηκε ο Αρτέμης, η ζωή του Πετρή φωτίστηκε. Από τη μια το περιβόλι κι από την άλλη τα όνειρά του για τον Αρτέμη τού έδιναν χαρά και είχαν ριζώσει πια στην ψυχή του. Τα όνειρα αυτά αφορούσαν τη μόρφωση και τις σπουδές του παιδιού του, παρόλο που ο ίδιος δεν είχε μόρφωση, για προκοπή και καταξίωσή του.

Όταν ψυχανεμίστηκε τη συμμετοχή του Αρτέμη στις διαδηλώσεις κατά του κατακτητή φαινόταν σύμφωνος με τη δράση και τη συμμετοχή του παιδιού του στον αγώνα. Αυτό δείχνει **τον αγνό πατριωτισμό του, την προσήλωσή του στο ιδανικό της ελευθερίας** και την ετοιμότητά του να δώσει ό,τι πολυτιμότερο είχε, τη ζωή του παιδιού του. Ήταν σαν να αγωνιζόταν ο ίδιος, σαν να υλοποιούνταν τα δικά του όνειρα. Ο αγώνας για λευτεριά έβγαινε από τα βάθη της ύπαρξής του, από τη συνείδηση της φυλής.

Όταν άκουσε το θλιβερό μαντάτο για το θάνατο του Αρτέμη, στην αρχή θύμωσε, οργίστηκε, όμως στάθηκε δυνατός, αντιμετώπισε τη σκληρή πραγματικότητα με **αξιοπρέπεια και ψυχραιμία αλλά και γεμάτος εθνική περηφάνια για τον ηρωισμό του γιου του**. Παρηγορούσε, μάλιστα, γεμάτος τρυφερότητα και τη γυναίκα του. Η θυσία του γιου του δεν τον κλόνισε. Τον έκανε να εγκαταλείψει τα όνειρά του γι' αυτόν και να στραφεί στο περιβόλι του.

Ο πορτοκαλόκηπος του έδωσε δύναμη, έγινε η ζωοποιός δύναμη που θα τον τροφοδοτήσει με θέληση και αγάπη για τη ζωή, έτσι που να συνεχίσει να ζει και μετά το θάνατο του γιου του.

Αρτέμης

Ο συγγραφέας μας δίνει ελάχιστα για το χαρακτήρα του μέχρι και τα 18 του χρόνια, σχεδόν επιγραμματικά και αυτό επειδή το κέντρο βάρους του διηγήματος είναι η σχέση του Πετρή με τον πορτοκαλόκηπο και τα όνειρα που κάνει για το γιο του.

Είναι ένα παλικάρι **λιγομίλητο, σοβαρό**, μοιάζει προφανώς πολύ στον χαρακτήρα του πατέρα του, με ιδιαίτερη **προκοπή στο ήθος και τα γράμματα**. Από τη στάση του στον αγώνα συμπεραίνουμε ότι ήταν ένας νέος με **αγάπη για την πατρίδα**, με **τόλμη και ανδρεία**, αφού στην **διαδήλωση** ήταν **σημαιοφόρος** στην πρώτη γραμμή.

Η μάνα του Αρτέμη

Η μορφή της οικογένειας που σκιαγραφείται στο διήγημα είναι **πατριαρχική**, γι' αυτό **όλες οι γυναίκες που εμπλέκονται μένουν στο περιθώριο, σχεδόν βουβά πρόσωπα**.

Η γυναίκα του Πετρή έχει ένα ρόλο που ταιριάζει με την **ιδιότητα της μητέρας και τη θέση που της έδωσε η αγροτική κοινωνία στη δεκαετία του 1950**. Οι μεγάλες χαρές για την απόκτηση ενός παιδιού, **απέραντη στοργή**, κλάμα και **θρήνος για το χαμό του μονάκριβου Αρτέμη**, το βαρύ **πένθος** και ο **βαθύς πόνος**, που είναι πολύ ανθρώπινα για μια μάνα, για έναν απλό και ανώνυμο άνθρωπο του λαού. Η ηρωική θυσία του γιου δεν είναι αρκετή για να απαλύνει το μητρικό πόνο αλλά περικλείει μια **βαθιά τραγικότητα**.

Η σχέση του Πετρή με τον πορτοκαλόκηπο

Ο Πετρήs είναι δεμένος με τη γη του. Η ψυχή του είναι σφιχτοδεμένη με το χώμα της. Αυτό το δέσιμο είναι ισοδύναμο με το δέσιμο του δημιουργού με το έργο του. Ο Πετρήs δεν ξεχωρίζει το μόχθο του από το μόχθο των δέντρων του. Πονά με τις αρρώστιες τους, επικοινωνεί μαζί τους, τα ακούει στον ύπνο τους να του μιλούν.

Η σχέση του Πετρή με τον Αρτέμη

Η γέννηση του Αρτέμη δίνει καινούργιο περιεχόμενο και προσανατολισμό στη ζωή του Πετρή. Αρχίζει να κάνει όνειρα, να έχει ιδέες και φιλοδοξίες για το γιο του. Δεν τολμά να ομολογήσει τα όνειρά του ούτε στον εαυτό του και όταν ο γιος του προκόβει, τότε ο μόχθος του αποκτά ένα άλλο, πιο ουσιαστικό νόημα.

Τι είναι ο Αρτέμης και ο πορτοκαλόκηπος για τον Πετρή

Ο Πετρήs έχει αφιερώσει και στους δύο τη ζωή του, έχει επενδύσει τις ελπίδες και τα όνειρά του, τον ίδιο τον εαυτό του. Με την ίδια λαχτάρα που μεγαλώνει τα δέντρα του, μεγαλώνει και το παιδί του. Ακούραστος συμπαραστάτης τους αφιερώνει εξίσου το μόχθο του στο μεγάλωμά τους και η αγάπη του μοιράζεται εξίσου χωρίς καμία σύγκρουση μέσα του. Ο μόχθος στον πορτοκαλόκηπο αποκτά νόημα γιατί αποβλέπει στη μόρφωση του γιου του.

Πετρήs και Αγώνας

Ο Πετρήs αντιλαμβάνεται αμέσως την ανάμειξη του Αρτέμη στον Αγώνα. Παρόλο που ανησυχεί δεν αποδοκιμάζει τις πράξεις του αφού και ο ίδιος είναι σύμφωνος με αυτόν τον Αγώνα των Κυπρίων και συμμετέχει συναισθηματικά και ιδεολογικά. Ο πατριωτισμός του πηγάζει από τη συνείδηση της φυλετικής του καταγωγής, ενώ το δέσιμό του με τη γη του τον κάνει να αισθάνεται πιο έντονη την ανάγκη του τόπου του για ελευθερία. Έτσι αισθάνεται τον ξεσηκωμό σαν να πηδά από μέσα του και τον αντιμετωπίζει σαν μια φυσιολογική κατάληξη της καταπίεσης που περνούν οι συμπατριώτες του. Η έννοια της ελευθερίας για τον Πετρή βρίσκεται μέσα στη φύση, όπως τα δέντρα χρειάζονται τον ελεύθερο αέρα για να αναπνέουν και να μεγαλώνουν χωρίς δεσμά, έτσι και ο τόπος του, οι άνθρωποι χρειάζονται την ελευθερία για να ζήσουν.

Αρτέμης και Αγώνας

Ως νέος συνεπαρμένος από τον αγώνα και το όραμα της ελευθερίας τάσσεται στον Αγώνα. Έχει διαποτιστεί από την έννοια της ελευθερίας σαν ένα φυσιολογικό τρόπο ζωής με την ανατροφή που του έδωσε ο πατέρας του, επομένως, όπως είχε πει και ο Πετρής στη γυναίκα του, ο Αρτέμης «ξέρει τι κάνει».

Ο θάνατος του Αρτέμη και ο αντίκτυπός του στον Πετρή

Αρχικά ο Πετρής θυμώνει, εξοργίζεται για τον άδικο θάνατο, την εν ψυχρώ δολοφονία του παιδιού του που απλά αγωνιζόταν για το δίκιο του λαού του. Αμέσως μετά η οδύνη του γίνεται αφόρητη, νεκρώνει την ψυχή του, τον κάνει να αποστασιοποιείται από το δράμα του, λες και συμβαίνει σε κάποιον άλλο.

Αργότερα, το αίσθημα ότι ο γιος του έπεσε νεκρός για ένα ιδανικό στο οποίο πιστεύει και ο ίδιος και η επίγνωση ότι το δράμα του δεν ήταν μεμονωμένο αλλά και άλλοι βρίσκονται στην ίδια θέση μετριάξει και μαλακώνει τον πόνο του. Στέκεται αξιοπρεπής και αγέρωχος, κρύβει τον πόνο του και παρηγορεί με τρυφερότητα τη γυναίκα του.

Μετά την κηδεία θα αφοσιωθεί στον πορτοκαλόκηπό του. Θα αρπαχτεί από την άλλη του αγάπη τη γη, για την ελευθερία της οποίας θυσιάστηκε το παιδί του. Με βάση τα δεδομένα του διηγήματος είναι η μοναδική φυσιολογική λύση. Σε αυτή τη γη ο Πετρής στήριξε όλα του τα όνειρα για το γιο του. Μέσα από αυτή λοιπόν ο γιος του εξακολουθεί να ζει στην καρδιά του.

Η συμμετοχή του Κυπριακού Ελληνισμού και ιδιαίτερα της νεολαίας στον αγώνα του 1955

Ο συγγραφέας βλέπει τον αγώνα του '55-'59 σαν ένα καινούργιο άνεμο που φυσούσε και ξεσήκωνε τους ανθρώπους. Ήταν ένα κύμα συναγερμού, προσδοκίας, διεκδίκησης των δικαίων, που ύψωσε τις ψυχές πάνω από τη λογική των συμβιβασμών. Όλος ο λαός, με τους νέους στην πρωτοπορία, έσπασε τα πλαίσια της συμβατικότητας επιζητώντας ελευθερία. Οι Έλληνες της Κύπρου βρήκαν το ψυχικό σθένος να υπερβούν τη λογική που επέβαλλε συμβιβασμό με την κατάσταση της σκλαβιάς. Ο αέρας της λευτεριάς «κι ο άρρωστος νους» γέμισε με την ιερή τρέλα της επανάστασης.

Οι νέοι, πιστοί στα ιδανικά της πατρίδας και της φυλής, ζώστηκαν την πανοπλία του ενθουσιασμού και ζητούσαν ευκαιρίες αυτοθυσίας. Οι μαθητές έκαναν μαχητικές διαδηλώσεις μπροστά σε σιδηρόφρακτους στρατιώτες, παρακάμπτοντας το φόβο. Ο αγώνας του '55 ξεφύτρωσε από τη συνείδηση του εθνισμού τους.

Ο Πετράκης Γιάλλουρος γεννήθηκε στο χωριό Ριζοκάρπασο, της επαρχίας Αμμοχώστου, στις 29 Αυγούστου 1938. Φονεύθηκε στις 7 Φεβρουαρίου 1956 στην Αμμόχωστο από Άγγλους, κατά τη διάρκεια μαχητικής διαδήλωσης την οποία καθοδηγούσε.

Ο Πετράκης Γιάλλουρος φοίτησε στο Δημοτικό Σχολείο Ριζοκαρπάσου, και όταν φονεύθηκε, ήταν τελειόφοιτος του Ελληνικού Γυμνασίου Αμμοχώστου. Ψηλός, λεπτός, με σγουρά μαλλιά και γαλανά μάτια και πάντα πρώτος στα μαθήματά του, ο Πετράκης ήταν ο σημαιοφόρος στις εκδηλώσεις του σχολείου του.

«Λόγος του και κουβέντα του», αφηγείται η μάνα του, «ήταν πάντα η Ελλάδα. Καημός του και πόθος, όνειρο και τραγούδι του, η ένωση της Κύπρου μας με την Ελλάδα.

Να αγωνιζόμαστε πρέπει, μάνα, να αγωνιζόμαστε για την Κύπρο μας».

Ήταν ο υπεύθυνος των μαθητικών ομάδων του Ελληνικού Γυμνασίου Αμμοχώστου στον αγώνα της ΕΟΚΑ. Καθήκοντά του ήταν η οργάνωση των μαθητών του σχολείου του, η γραφή και διδασκαλία τραγουδιών αγωνιστικού περιεχομένου, η διανομή φυλλαδίων, η απόκρυψη και διακίνηση οπλισμού, η μεταφορά της αλληλογραφίας και η οργάνωση μαχητικών μαθητικών διαδηλώσεων. Για τις δραστηριότητές του αυτές είχε επισημανθεί από τους κατακτητές, οι οποίοι και τον κυνηγούσαν.

Στις 6 Φεβρουαρίου 1956 οι μαθητές του Γυμνασίου Αμμοχώστου συγκρούστηκαν με τον στρατό και η κυβέρνηση διέταξε το κλείσιμο του Γυμνασίου. Την επομένη, 7 Φεβρουαρίου 1956, μεγάλη δύναμη μαθητών του Γυμνασίου και του Εμπορικού Λυκείου Αμμοχώστου συγκεντρώθηκαν στην οδό Ερμού και οργάνωσαν διαδήλωση. Κατά τη διάρκειά της έστησαν οδοφράγματα και λιθοβολούσαν τους Άγγλους στρατιώτες. Εκείνοι χρησιμοποίησαν πραγματικά πυρά εναντίον των διαδηλωτών. Κατά την αποχώρηση, Άγγλος στρατιώτης στόχευσε και πυροβόλησε τον Πετράκη Γιάλλουρο στο μέρος της καρδιάς. Ο Πετράκης προχώρησε δέκα βήματα περίπου, κραύγασε «ζήτω η ένωση» και έπεσε. Ήταν ο πρώτος μαθητής που το αίμα του πότισε τη γη της Ελληνικής Κύπρου. Η θυσία του θα διδάσκει στις επόμενες γενιές τον δρόμο της αρετής και του καθήκοντος για την ελευθερία της πατρίδας.

Ο ΠΟΡΤΟΚΑΛΟΚΗΠΟΣ ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

Η στάση των δύο μανάδων

Και στα δύο έργα διαφαίνεται ο πόνος της μάνας όταν χάνει το παιδί της. Και οι δύο μάνες έχασαν το γιο τους για τον ίδιο ιερό σκοπό, τον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα της ΕΟΚΑ. Η αρχική αντίδραση των δύο μανάδων όταν μαθαίνουν το χαμό των παιδιών τους είναι παρόμοια. Και οι δύο υποφέρουν, πονούν και πενθούν.

Στη συνέχεια όμως η στάση τους διαφοροποιείται.

Η μάνα του Αυξεντίου υιοθετεί μια ελληνική, δωρική συμπεριφορά αρνούμενη να φανεί αδύναμη και συντετριμμένη μπροστά στους Άγγλους κατακτητές. Παρηγορείται αφού ο θάνατος του παιδιού της έγινε για το ύψιστο ιδανικό της απελευθέρωσης της πατρίδας και, σαφώς, η στάση αυτή υπερβαίνει το ανθρώπινο μέτρο. Ο ηρωισμός του γιου της βρίσκει την απόλυτη ταύτιση στη δική της ηρωική και αξιοπρεπή, υπεράνθρωπη στάση.

Η μάνα του Αρτέμη, από την άλλη, παραμένει κοντά στο ανθρώπινο μέτρο και από την αρχή μέχρι το τέλος βιώνει με απέραντη θλίψη, σπαραγμό και συντριβή το χαμό του γιου της. Με τσαλακωμένες φτερούγες κάθεται βουβή σε μια γωνιά μη βρίσκοντας πια νόημα στη ζωή. Η ηρωική θυσία του παιδιού της, αν και τη γεμίζει με περηφάνια, δεν μπορεί να απαλύνει τον πόνο της που διατηρεί μια βαθιά τραγικότητα.

Η στάση των δύο πατέρων

Ο πατέρας του Αυξεντίου, γεμάτος περηφάνια και αξιοπρέπεια αναγνωρίζει το παιδί του από τα ελληνικά του κόκαλα και το χρυσό σταυρό, αλύγιτος και ευθυτενής μπροστά στους Άγγλους.

Όμοια και ο Πετρήs δέχεται το θάνατο του παιδιού του με στωικότητα και ψυχραιμία η οποία πηγάζει από την ψυχική δύναμη που απέκτησε κατά τη διάρκεια της ζωής του. Οργίζεται με τους κατακτητές αλλά παραμένει αξιοπρεπής και ψύχραιμος γι' αυτό συγκρατεί και τη γυναίκα του όταν θέλει να χυθεί έξω από το σπίτι. Δεν θέλει να τον δουν οι Άγγλοι ταπεινωμένο και οπλίζεται με ψυχική δύναμη να συνεχίσει την καθημερινότητά του, χωρίς όνειρα πια αλλά με την ελπίδα της απελευθέρωσης. Ο πορτοκαλόκηπος θα αποτελέσει γι' αυτόν παρηγοριά και καταφύγιο.

Πετρήs και Αυξεντίου

Η συμπεριφορά του Πετρήs παραπέμπει άμεσα στη συμπεριφορά του ήρωα Αυξεντίου. Και οι δύο ξεπέρασαν τις ατομικές τους ανάγκες, το «εγώ» τους και ταυτίστηκαν με το «εμείς» και το συνολικό χρέος προς την πατρίδα και τους άλλους. Ο Πετρήs με το να δώσει το γιο του στην πατρίδα και να αποδεχθεί αξιοπρεπώς ότι το δικό του δράμα αποτελεί μέρος του συνόλου που αγωνίζεται για την ελευθερία και ο Αυξεντίου με το να θυσιάσει ο ίδιος για την ελευθερία της πατρίδας του.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΔΟΚΙΜΙΑ ΕΝΙΑΙΩΝ - ΠΑΓΚΥΠΡΙΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΑΠΟ Υ.Π.Π.

Ερώτηση

Να σχολιάστε τη λειτουργία της φύσης και το χαρακτήρα της εργασιακής σχέσης που δημιουργεί μαζί της ο Πετρήs, όπως φαίνεται μέσα από το απόσπασμα που ακολουθεί.

[...] κι ο Πετρήs, που δεν τότε χωρούσε ο τόπος, άνοιξε την πόρτα και βγήκε στο περβόλι.

Η ζωντανή παρουσία των δέντρων του, η γνώριμη ανασεμιά τους κάτω απ' την αστροφεγγιά, τότε παράσυσαν όπως πάντα μέσα στη δικιά τους τροχιά.

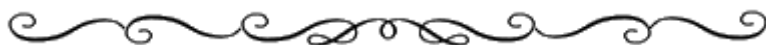
Ήταν η γλυκύτατη ώρα που προμηνάει τη χαραυγή. Ο γρύλος κεντούσε το κέντημα της τρίλιας του πάνω στον πέπλο της σιωπής. Μια κότα φτεράκιασε μέσ' στο κοτέτσι. Από πέρα ακούστηκε μουκάνισμα βοδιού. Ύστερα ο ορίζοντας πήρε να ροδίζει κι ο Πετρήs πρόσεξε πως ο καιρός ήταν ξερός και ήσυχος. «Καιρός για θειάφισμα», σκέφτηκε· κι ο δουλευτής, που ζύπνησε μέσα του, συνδέοντας αυθόρμητα τη σκέψη με την πράξη, πήγε στην παράγκα όπου είχε συγυρισμένα τα σύνεργά του, πήρε το θειαφιστήρι κι αρχίνησε δουλειά. Το θειαφιστήρι γέμισε τη σιωπή της ορθρινής ώρας μ' ένα παράξενο ήχο, που έμοιαζε σαν επίμονο και ρυθμικό αγκομαχητό ζωντανού, κι ήταν σα να καλούσε τον ήλιο καθώς δυνάμωνε κι απλωνόταν το φως της αυγής για να δώσει στο καθετί ένα εξαίσιο νόημα [...]

Απάντηση

Ενώ πριν από το θάνατο του παιδιού του ο κήπος και το παιδί του Πετρή τείνουν να ταυτιστούν στη συνείδησή του, μετά το θάνατό του ο πορτοκαλόκηπος υποκαθιστά τον Αρτέμη και παίρνει σιγά σιγά τη θέση του.

Το περιβόλι λειτουργεί, παράλληλα, ως έμμεση επικοινωνία με το χαμένο καρπό, τα παιδί του. Συμβολικά ο χαμένος καρπός αντικαθίσταται από τους καρπούς της φύσης.

Η εργασία προσφέρει παρηγοριά στον Πετρή, μέσα από αυτήν βρίσκει καταφύγιο και του δίνει τη δυνατότητα να συνεχίσει να δημιουργεί και να επικοινωνεί έμμεσα με το παιδί του.

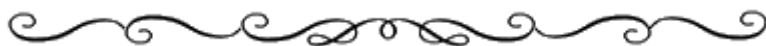

Ερώτηση

Πώς αντιμετωπίζει ο Πετρής το θάνατο του Αρτέμη;

Απάντηση

Ο Πετρής αντιμετωπίζει το θάνατο του Αρτέμη με στωικότητα από την αρχή ως το τέλος εξαιτίας του χαρακτήρα του αλλά και της γενικότερης αντίληψής του για τη ζωή (Ο Πετρής ήταν από κείνους τους στωικούς ανθρώπους, που ακολουθούν ατάραχοι κι αποφασιστικοί την πορεία που έχει προδιαγράψει στη μοίρα τους η ζωή, και που η ικανότητά τους να ζούνε τη ζωή τους δίχως να δίνουν σημασία σε κανέναν κάνει τους άλλους να τους σέβονται. Βαρύς, αμίλητος, δουλευτής, ακολούθησε την προαιώνια πορεία της ράτσας του γιατί έτσι τήνε βρήκε). Εξάλλου ο Πετρής ανήκει και προέρχεται από μια κοινωνική τάξη που τον έμαθε να αντιμετωπίζει με γενναιότητα τις αντιξοότητες της ζωής. Παράλληλα, είχε αποδεχθεί τη συμπεριφορά και την πορεία ζωής του παιδιού του, αφού και ο ίδιος ένιωθε αυτόν τον ξεσηκωμό να αγγίζει τα βάθη του είναι του και του εθνισμού του. Αυτό είναι και που βοηθά τον Πετρή να υπερβεί τον ανθρώπινο πόνο από την τραγική απώλεια του παιδιού του (Μέσα στη συντριβή του ένιωθε σα μεταρσιωμένους* από μιαν υπερβατική κι απροσδιόριστη ταύτιση του δικού του δράματος με το συνολικό παλμό γύρω του).

Ερώτηση

[...] Ωστόσο, τον τελευταίο καιρό ένας καινούριος άνεμος πήρε να φυσάει, που ξεσήκωσε τα φρένα των ανθρώπων. Σαν ένα μήνυμα διάχυτο και συγκλονιστικό, από τα βάθη των καιρών, να λέει πως έφτασεν η ώρα, και τους καλούς νησιώτες δεν τους χωρούσαν πια τα πλαίσια της καθημερινότητας. Στα καφενεία, στην αγορά, στα σπίτια, στους τόπους της δουλειάς, στα σχολεία, ένα κύμα συναγερμού, προσδοκίας, διεκδίκησης ύψωσε τις ψυχές απάνω από τη λογική των συμβιβασμών και της ρουτίνας. Οι νέοι ζώστηκαν την πανοπλία του ενθουσιασμού τους κι αποζητούσαν ευκαιρίες αυτοθυσίας. Πήγαιναν, έρχονταν, συνάγονταν παράμερα και σιγοκουβεντιάζαν, κι άξαφνα πήδαγαν στα ποδήλατα και τραβούσαν για την πόλη. Μαζί τους κι ο Αρτέμης [...]

α) Ποιος είναι ο συγγραφέας και ο τίτλος του έργου από το οποίο είναι παρμένο το απόσπασμα;

β) Να δώσετε τρεις φράσεις από το κείμενο που δείχνουν την επίδραση που είχε ο «άνεμος» αυτός στους ανθρώπους.

γ) Τι εννοεί ο συγγραφέας με τη φράση «απάνω από τη λογική των συμβιβασμών και της ρουτίνας»;

Απάντηση

α) Συγγραφέας είναι ο Γιώργος Φιλίππου Πιερίδης και τίτλος του έργου είναι «Ο πορτοκαλόκηπος».

β)

- ξεσήκωσε τα φρένα των ανθρώπων
- ένα κύμα συναγερμού, προσδοκίας, διεκδίκησης ύψωσε τις ψυχές απάνω από τη λογική των συμβιβασμών και της ρουτίνας
- Οι νέοι ζώστηκαν την πανοπλία του ενθουσιασμού τους κι αποζητούσαν ευκαιρίες αυτοθυσίας.

γ) οι Έλληνες της Κύπρου ξέφυγαν από τη ρουτίνα της καθημερινότητας και βρήκαν το ψυχικό σθένος να υπερβούν τη λογική που τους είχαν επιβάλει για αιώνες οι κατακτητές. Αρνήθηκαν να συνεχίσουν να συμβιβάζονται και απαίτησαν από τους εαυτούς τους να δράσουν σαν αληθινοί Έλληνες και να τερματίσουν τη μακράιωνη κατοχή του τόπου τους παίρνοντας την κατάσταση στα χέρια τους.

Ο πορτοκαλόκηπος

Γιώργος Φιλίππου Πιερίδης

Το παρακάτω διήγημα προέρχεται από τη συλλογή *Σκληροί καιροί* (1963). Αν και βασίζεται σε πραγματικό περιστατικό (τη δολοφονία σε διαδήλωση του σημαιοφόρου του Γυμνασίου Αμμοχώστου *Πετράκη Γιάλλουρου* από τις βρετανικές αποικιακές δυνάμεις στις 07.02.1956), δεν αποτελεί χρονικό· εστιάζει μάλιστα περισσότερο στη φυσιογνωμία του πατέρα, προσφέροντας ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα του κύριου χωρικού της εποχής και ένα διαχρονικό σύμβολο του ανθρώπου που έχει δεθεί αξεδιάλυτα με τον τόπο και τη μοίρα του.

Ο τόπος σε τούτη την ακτή της Κύπρου είναι ευλογημένος. Γη αμμουδερή, ελαφριά, καλό νερό, κι η ανάσα της θάλασσας που γλυκαίνει τις χειμωνιάτικες παγωνιές. Ό,τι χρειάζεται για ν' αναστήσεις πορτοκαλιές. Περβολότοπος. Μια καταπράσινη λουρίδα που ζώνει το χρυσάφι της αμμουδιάς σ' όλο το ημικύκλιο του κόλπου για να σβήσει στα κατσάβραχα του κάβου. Τον Μάρτη σαν τύχει να φυσάει απόγι¹, ο αέρας της θάλασσας, ως την είσοδο του κόλπου, δυο μίλια απόσταση, μοσχοβολάει ανθό.

Ν' αναστήσεις πορτοκαλιές είν' ένας λόγος. Το πώς όμως ο λόγος αυτός γίνεται πραγματικότητα το ξέρουν μόνο οι άνθρωποι που, σαν τον Πετρή, σφιχτόδεσαν για μιαν ολάκερη ζωή το μόχθο τους με το χώμα και με το δέντρο σε βαθμό που δεν ξεχωρίζουν τα τρία αυτά βασικά συστατικά ενός περβολιού. Έτσι τον αναστήσε τον πορτοκαλόκηπό του ο Πετρής, στην άκρη της πράσινης λουρίδας, απάνω στο σύνορο προς τον κάβο.

Όταν ξεχώρισε απ' το πατρικό του κι έβαλε μπρος δουλειά για να κάμει το δικό του κτήμα ήτανε κάπως προχωρημένος στα χρόνια, σχεδόν τριαντάρης. Δεν στάθηκε βολετό να πάρει νωρίτερα το δικό του δρόμο γιατί είχε ν' αποκαταστήσει δυο αδερφές, που μεγαλοπαντρεύτηκαν. Ωστόσο δεν βαρυγκόμησε ποτέ του ο Πετρής. Όχι πως ήτανε καλόψυχος ή καν πως νοιάζονταν να μην αφήσει τους άλλους απροστάτευτους. Όχι. Ο Πετρής ήταν από κείνους τους στωικούς ανθρώπους, που ακολουθούν ατάραχοι κι αποφασιστικοί την πορεία που έχει προδιαγράψει στη μοίρα τους η ζωή, και που η ικανότητά τους να ζούνε τη ζωή τους δίχως να δίνουν σημασία σε κανέναν κάνει τους άλλους να τους σέβονται. Βαρύς, αμίλητος, δουλευτής, ακολούθησε την προαιώνια πορεία της ράτσας του γιατί έτσι τήνε βρήκε. Νοικοκύρεψε τις αδερφές, μοιράζοντάς τους το πατρικό κτήμα και την ευθύνη να γεροκομήσουνε τους γέρους, κι απέ, δίχως να πάρει μιας ημέρας ανάσα, έβαλε το σταυρό του, έφτυσε στις χούφτες του κι άρχισε τσάπισμα για να δεντροφυτέψει τη δική του γη. Φύτεψε, μπόλιασε, περίφραξε, έχτισ' ένα σπιτάκι και παντρεύτηκε. Τι σημασία έχει αν ξεκίνησε στα τριάντα αντί να ξεκινήσει στα είκοσι. Πάλε η πορεία ήταν η ίδια, ακόμα κι η εσωτερική πορεία, το σφιχτοδέσιμο της ψυχής του με τούτο το χώμα, με τούτα τα δέντρα, να μην ξεχωρίζει τον δικό του μόχθο από τον μόχθο του νέου δεντρού, που αγωνίζεται να ριζώσει, τον δικό του πόνο από τον πόνο του δέντρου, που το χτύπησε η αρρώστια, ν' ακούει μέσα στον ύπνο του τον σφυγμό των δέντρων του, και να νιώθει ο ίδιος μιαν ευφροσύνη γιατί χόρτασαν εκείνα το νερό.

Ωστόσο το καθυστερημένο ξεκίνημα γίνηκε αφορμή να παραλλάξει η πορεία του απ' το συνηθισμένο πάνω σ' ένα σημείο. Ο Πετρής είχε περάσει τα τριανταπέντε όταν η γυναίκα του, τριαντάρα σχεδόν κι εκείνη, γέννησε το πρώτο τους παιδί. Ένα αγόρι. Άλλο παιδί δεν έκαμαν. Κι απάνω σ' αυτό το αγόρι, τον Αρτέμη, απίθωσαν οι μεσόκοποι γονιοί κάτι πρωτοφάνερα γι' αυτούς αισθήματα, που τα κρατούσαν μέσα τους αξεδιάλυτα, μα που έβαλαν μεσ' στην ψυχή της μάνας τον σπόρο μιας απέραντης στοργής και στο μυαλό του Πετρή κάτι καινούριες ιδέες. Έτσι ο Αρτέμης, ο μοναχογιός, πήρε από τη μάνα του χάδια ασυνήθιστα στους ανθρώπους της ράτσας του, κι απ' τον Πετρή την άδεια να πάει στο Γυμνάσιο, στην πόλη, μιαν ώρα δρόμο απ' το χωριό.

¹ * **απόγι, το:** άνεμος που φυσά από την πλευρά της ξηράς

Κι ούτε που σταμάτησαν ως εδώ οι καινούριες ιδέες μέσ' στο μυαλό του Πετρή, παρά έβαλε σκοπό να στείλουν τον Αρτέμη να σπουδάσει σα θα τελειωνε το Γυμνάσιο. Όμως γι' αυτό το ζήτημα δεν έκαμε ποτέ του λόγο· ούτε και στον ίδιο τον εαυτό του το μολογούσε σαν οριστικό, μόνο «ας τελειώσει και βλέπουμε», έλεγε μέσα του, κράταγε μετέωρο για μια στιγμή το χέρι του, που δούλευε με το κλαδευτήρι, ένα χαμόγελο τρεμούλιαζε μέσα στα μάτια του, και ξανάπιανε το κλάδεμα.

Τώρα ο κόσμος του Πετρή γίνηκε αλλόκοτος έτσι που μοιράζονταν ανάμεσα στην ασάλευτη αφοσίωσή του στο κτήμα και στα ονειροπολήματά του για τον Αρτέμη. Σα να ζούσε δυο ζωές, που μέσα στην πρωτόγονη σκέψη του δεν είχανε κοινό σημείο επαφής μα που ωστόσο δεν γίνονταν αφορμή διχασμού. Τα ονειροπολήματά άνοιξαν μόνο ένα παράθυρο απ' όπου κάποιο νέο φως πλημμύριζε την καρδιά του Πετρή.

Έτσι κύλησαν τα χρόνια. Οι πορτοκαλιές άπλωσαν κλώνους, έσμιζαν τις φυλλωσιές τους, κι ο Αρτέμης γίνηκε δεκαοχτώ χρονώ τελειόφοιτος. Ένα μελαχρινό παλληκάρι, συμπτκνωμένο, λιγομίλητο, ίδιος ο πατέρας του. Όσο μεγάλωνε και πρόκοβε ο Αρτέμης, το φως στην καρδιά του Πετρή απλώνονταν με μιαν ήσυχη βεβαιότητα κι ήτανε σαν η προκοπή του παιδιού να επισφράγιζε τη δική του προκοπή στο κτήμα.

Ωστόσο, τον τελευταίο καιρό ένας καινούριος άνεμος πήρε να φυσάει, που ξεσήκωσε τα φρένα των ανθρώπων. Σαν ένα μήνυμα διάχυτο και συγκλονιστικό, από τα βάθη των καιρών, να λέει πως έφτασεν η ώρα, και τους καλούς νησιώτες δεν τους χωρούσαν πια τα πλαίσια της καθημερινότητας. Στα καφενεία, στην αγορά, στα σπίτια, στους τόπους της δουλειάς, στα σχολεία, ένα κύμα συναγερμού, προσδοκίας, διεκδίκησης ύψωσε τις ψυχές απάνω από τη λογική των συμβιβασμών και της ρουτίνας. Οι νέοι ζώστηκαν την πανοπλία του ενθουσιασμού τους κι αποζητούσαν ευκαιρίες αυτοθυσίας. Πήγαιναν, έρχονταν, συνάγονταν παράμερα και σιγοκουβεντιάζαν, κι άξαφνα πήδαγαν στα ποδήλατα και τραβούσαν για την πόλη. Μαζί τους κι ο Αρτέμης.

Ο Πετρήs ψυχανεμίστηκε με το πρώτο. Ωστόσο σώπαινε, κι όπως το αγρίμι οσμίζονταν στον αέρα την επερχόμενη καταιγίδα. Γεμάτος επιφύλαξη, περίμενε και παρακολουθούσε τον Αρτέμη. Όμως μια μέρα, που η γυναίκα του δοκίμασε να του πει τους φόβους της για το παιδί, που δεν συμμαζεύονταν, την αποπήρε.

«Άσε τον. Ξέρει τι κάνει. Τι θες, να κόψει πίσω, κοτζάμ άντρας, και να χωθεί πίσω απ' τα φουστάνια σου;».

Ύστερα αρχίνησε σιγά σιγά να δαμάζει τις επιφυλάξεις του κάποιο συναίσθημα πως όλος ετούτος ο ξεσηκωμός γύρω του ήτανε σα να ξεπηδούσε από τις ρίζες της δικής του ύπαρξης, από βαθιά, πολύ βαθιά, από 'κεί που αντλούσε τους χυμούς της η συνείδηση του εθνισμού του.

Μιαν ηλιόλουστη φθινοπωρινή μέρα ο Πετρήs κάθονταν στο κατώφλι του και διόρθωνε το θειαφιστήρι του, να το 'χει έτοιμο για να θειαφίσει² μόλις θα 'βρισκε κατάλληλο καιρό, όταν άνοιξε με ορμή η καγκελόπορτα του περβολιού και μπήκανε λαχανιασμένα δυο παλληκαράκια, που ήρτανε και στάθηκαν ομπρός του και στριφογύριζαν με αμηχανία στα χέρια τους τα σχολικά τους κασκέτα. Ο Πετρήs αλαφιάστηκε μα δεν τ' απόδειξε, μόνο τους κοίταγε και περίμενε να μιλήσουν. Τέλος, το ένα απ' τα παιδιά, ξεχνώντας τα λόγια που φαίνεται να είχε προετοιμάσει, είπε βιαστικά κι ασύνδετα όλη την ιστορία: Οι μαθητές είχαν κατέβει σε διαδήλωση. Ρίχτηκαν πυροβολισμοί από τις «δυνάμεις ασφαλείας». Ο Αρτέμης, που πήγαινε εμπρός με τη σημαία, έπεσε. «Πληγώθηκαν κι άλλοι δυο, όμως ο Αρτέμης... έπεσε!», ξανά 'πε το παιδί γοερά.

Ο Πετρήs κατάλαβε και βρέθηκε μεμιάς όρθιος. Μια πύρινη κολόνα θυμού υψώθηκε μέσα του και τριζοβολούσε. Η μάνα, που βρίσκονταν μέσα στο σπίτι κι άκουγε, έσυρε μια φωνή κι έκαμε να χωθεί όξω. Όμως ο Πετρήs άπλωσε το χέρι του και την αντίκοψε. Κι αγκαλιάζοντάς τηνε με μια τρυφερότητα πρωτοφάνερη την έβαλε να καθίσει.

Όλα όσα ακολουθήσανε κείνη τη μέρα και την άλλη, ήτανε για τον Πετρή σα να γίνονταν μέσα σε μια ξέχωρη περιοχή της ζωής του, σε μια περιοχή όπου τίποτα δεν τελειώνει και τίποτα δεν αρχίζει, γιατί η στιγμή, η κάθε στιγμή, είναι τόσο κορεσμένη από εσωτερικό κραδασμό, που γεμίζει, μοναδική και κυρίαρχη, τα πάντα.

² **Θειαφίζω:** ρίχνω θειάφι στα φύλλα φυτού, δέντρου κ.λπ. για την πρόληψη ή την καταπολέμηση αρρώστιας

Μέσα στη συντριβή του ένωθε σα μεταρσιωμένος³ από μian υπερβατική κι απροσδιόριστη ταύτιση του δικού του δράματος με το συνολικό παλμό γύρω του.

Όμως μετά την ταφή του Αρτέμη ήρτε η νύχτα κι ο κόσμος άρχισε διακριτικά, μ' ένα σφίξιμο χεριού, μ' ένα λόγο καλό, να φεύγει. Όσπου, περασμένα μεσάνυχτα, οι δυο γερασμένοι γονιοί απόμειναν μόνοι, δίχως παραστεκάμενους στο σπαραγμό τους.

Ο Πετρήs ένωσε τότε σα να προσγειώθηκε στη γνώριμη περιοχή της καθημερινής ζωής. Γύρισε και κοίταξε τη μάνα, που καθόταν βουβή με διπλωμένες τις άχρηστες πια φτερούγες της στοργής της, κι ένωσε πάλε κείνη την τρυφερότητα μέσ' στην καρδιά του και στις παλάμες του ένα μερμήγκισμα από συγκρατημένο χάδι.

Ύστερα κείνη, αποκαμωμένη, έγειρε τάχα να κοιμηθεί· κι ο Πετρήs, που δεν τότε χωρούσε ο τόπος, άνοιξε την πόρτα και βγήκε στο περβόλι.

Η ζωντανή παρουσία των δέντρων του, η γνώριμη ανασεμιά τους κάτω απ' την αστροφεγγιά, τότε παράσυραν όπως πάντα μέσα στη δικιά τους τροχιά.

Ήταν η γλυκύτατη ώρα που προμηνάει τη χαραυγή. Ο γρύλος κεντούσε το κέντημα της τριλίας του πάνω στον πέπλο της σιωπής. Μια κότα φτεράκισε μέσ' στο κοτέτσι. Από πέρα ακούστηκε μουκάνισμα βοδιού. Ύστερα ο ορίζοντας πήρε να ροδίζει κι ο Πετρήs πρόσεξε πως ο καιρός ήταν ξερός και ήσυχος. «Καιρός για θειάφισμα», σκέφτηκε· κι ο δουλευτής, που ξύπνησε μέσα του, συνδέοντας αυθόρμητα τη σκέψη με την πράξη, πήγε στην παράγκα όπου είχε συγυρισμένα τα σύνεργά του, πήρε το θειαφιστήρι κι άρχινησε δουλειά.

Το θειαφιστήρι γέμισε τη σιωπή της ορθρινής ώρας μ' ένα παράξενο ήχο, που έμοιαζε σαν επίμονο και ρυθμικό αγκομαχητό ζωντανού, κι ήταν σα να καλούσε τον ήλιο καθώς δυνάμωνε κι απλωνόταν το φως της αυγής για να δώσει στο καθετί ένα εξαίσιο νόημα.

Πετράκης Γιάλλουρος.

Θεόδουλος Θεοδούλου,
χάλκινη προτομή, 1995

³ μεταρσιώνομαι: είμαι σε πνευματική και ψυχική ανάταση